

2010

ASENNE ESIIN!

Mielipidekysely seksuaalisesta väkivallasta

Lapin yliopisto

Suvi Ronkainen

Marianne Silén

Pekka Vasari

Helena Laukkala

Amnestyn Suomen osasto

Pia Puu Oksanen

I YHTEENVETO

- Noin puolet vastanneista suomalaisista pitää seksuaalista väkivaltaa melko suurena ongelmana. Noin kolmanneksen mielestä seksuaalinen väkivalta on melko pieni ongelma. Suomalaisten mielestä seksuaalinen väkivalta on selvästi pienempi ongelma kuin Ruotsissa toteutetussa vastaavassa tutkimuksessa. Naiset pitävät seksuaalista väkivaltaa ongelmana useammin kuin miehet.
- Suomalaiset olettavat poliisille tehtyjen raiskausilmoitusten johtavan selvästi useammin oikeustoimiin, kuin mitä tosiasiallisesti tapahtuu.
- Vaikka yleisesti vastaajat eivät siirtäneet raiskatulle vastuuta raiskatuksi tulemisesta, nähtiin selkeä kieltäytyminen asiana, josta naisilla on vastuu.
- Vain 30 % vastaajista oli sitä mieltä, ettei mikään tutkimuksessa esitetty tilanne vähentäisi tekijän vastuuta raiskauksesta. Suurin osa vastaajista näkee tekijän vastuun vähenevän ainakin jossakin tutkituissa tilanteissa. Nuorimmat ja vanhimmat vastaajat ovat uhria kohtaan ankarampia kuin muut.
- Naiset ja miehet vastaavat Suomessa samankaltaisemmin kuin Ruotsissa raiskauksen vastuuta käsitteleviin kysymyksiin. Miehet kuitenkin arvioivat aiemman suhteen tai seksin harrastamisen olevan useammin tekijän vastuuta lieventävä asia kuin naiset.
- Yhteensä 60 % vastaajista sanoo luottamuksensa oikeuslaitoksen kykyyn kohdella raiskauksen uhreja oikeudenmukaisesti olevan vähäinen tai olematon. 65% naisista ja 54% miehistä kuvaa luottamustaan vähäiseksi tai puuttuvaksi.

II TUTKIMUS JA SEN TOTEUTTAMINEN

TAUSTA

Amnesty on viime vuosina nostanut esiin naisiin kohdistuvan seksuaalisen väkivallan naisiin Joku raja! –kampanjassaan¹. Asenne esiin –kyselytutkimuksen toteuttaminen on osa samaan aiheeseen kohdistuvaa kampanjointia. Sen erityisenä kohteena on seksuaaliseen väkivaltaan, erityisesti raiskaukseen liittyvät asenteet ja ne Suomen seksuaalirikoksia koskevan lainsäädännön piirteet, jotka ovat ristiriidassa ihmisoikeusnormien kanssa. Asenne esiin –kampanja jatkaa seksuaalisen väkivallan vastaista ihmisoikeustyötä tekemällä entistä selkeämmin näkyväksi asenteiden, mielipiteiden, lainsäädännön ja seksuaalisen väkivallan välisen yhteyden.

Osana kampanjaa Suomen Amnesty ry toteutti yhdessä Lapin yliopiston kanssa kyselytutkimuksen suomalaisten mielipiteistä ja asenteista raiskauksia kohtaan. Kyselyssä tiedusteltiin myös näkemyksiä oikeuslaitoksen toiminnasta. Kyselyn kysymykset olivat pääosin samoja kuin Englannissa, Irlannissa ja Ruotsissa toteutetuissa kyselyissä käytetyt. Vertailtavuuteen pyrittiin ensisijaisesti naapurimaan Ruotsin kanssa.

Kyselyn tarkoituksena on seksuaaliseen väkivaltaan liittyvän yhteiskunnallisen keskustelun pohjustaminen. Suomessa ei ole tehty perustutkimusta seksuaaliseen väkivaltaan liittyvistä mielipiteistä, asenteista tai ajattelutavoista. Ylipäätään seksuaaliseen väkivaltaan liittyvä tutkimus ja asiallinen keskustelu on Suomessa ollut vähäistä. Silloin kun seksuaalinen väkivalta nousee yleisen mielenkiinnon kohteeksi, keskustellaan siitä usein varsin moralistisesti tai johonkin kuohuttavaan yksittäiseen tapahtumaan liittyen. Toteutetun kyselyn tehtävänä on tarjota yleiskuva suomalaisten mielipiteistä, jotta seksuaaliseen väkivaltaan liittyviä käsityksiä, asenteita ja mielipiteitä voitaisiin jäsentää.

Kysely oli osa Asenne esiin –kampanjaa. Kuitenkin itse aineistonkeruu toteutettiin kyselytutkimuksen periaatteita noudattaen: kysymykset esitettiin neutraalisti ja vakiomuotoisena. Aineistonkeruussa kampanjointi oli sivuroolissa. Mikäli haastateltavalla oli aikaa, haastattelijat antoivat kyselyn täyttämisen jälkeen kampanjatiedotteen. Sekä kyselylomake että haastattelujen toteuttaminen suunniteltiin yhteistyössä Lapin yliopiston kanssa, jossa aineisto on myös analysoitu ja raportti kirjoitettu². Tutkimukseen vastasi kaikkiaan 1640 henkilöä. Aineistoa kerättiin myös sähköisesti. Oheisen raportin tiedot perustuvat kasvokkain haastatellen, katugallup-tyyppisesti toteutettuun kyselyaineistoon (F2F) sillä tämä aineisto on vertailukelpoinen Ruotsissa toteutetun kyselyn kanssa³.

Kartoituksen taustalla on myös Suomen seksuaalirikoslainsäädäntöön kohdistunut kritiikki. Yksinkertaistettuna kyse on siitä, pitäisikö suostumuksen vai väkivallan käytön olla raiskauksen tunnuspiirre oikeudellisissa käytännöissä. Siitäkin huolimatta, että Suomen nykyisen seksuaalirikoslainsäädännön pohjatöissä korostettiin seksuaalista itsemääräämisoikeutta – seksuaalinen väkivalta on seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus – lakiin jäi tunnusmerkiksi väkivalta. Teon määrittely raiskaukseksi edellyttää väkivaltaa, sillä uhkaamista sekä sitä, että uhri on vastustanut tekoa. Lisäksi väkivallan arvioinnissa voidaan käyttää ns. kokonaisarviointia. Jos käytetty väkivalta katsotaan kokonaisuudessaan lieväksi, tapahtumaa ei luokitella raiskaukseksi vaan sukupuoliyhteyden pakottamiseksi. Suostumuksen nostaminen kriteeriksi merkitsisi esimerkiksi sen kysymistä, kuinka tekijäksi epäilty on varmistanut että kohde on suostuvainen seksuaaliseen kanssakäyntiin. Kansainvälisen rikostuomioistuimen (ICC) raiskauksen määritelmässä annetaan huomattavasti merkitystä olosuhteille, joissa suostumus on annettu. Suomessa tilanteet, jossa puolustuskyvyttömyys on itseaiheutettua eli jos esimerkiksi kohde on ollut niin päihtynyt ja puolustuskyvytön, ettei suostumusta ole edes pystytty kysymään, luokitellaan seksuaaliseksi hyväksikäytöksi eikä raiskaukseksi.

Mutta kuinka kuvata kyselyn tietoarvoa? Onko se tieteellinen tutkimus? Ovatko tutkimustulokset lopullinen kuvaus suomalaisten asenteista?

Tutkimus ei ole tieteellinen asennetutkimus vaan tietyllä tavalla toteutettu kysely suomalaisten mielipiteistä, joita on kartoitettu erityisesti raiskaukseen liittyvän vastuun kautta. Aineiston kerääminen on tehty – valitun toimintatavan ehdoilla – mahdollisimman systemaattisesti. Aineisto on analysoitu tilastollisilla perusanalyysimenetelmillä. Raportti noudattaa useita tieteellisen tutkimuksen hyveitä. Siinä esimerkiksi näytetään selkeästi kuinka johtopäätökset on tehty. Aineisto on valtakunnallinen, tarpeeksi iso tilastolliseen

¹ Amnesty kansainvälinen naisiin kohdistuvan väkivallan vastainen kampanja Stop Violence Against Women sai Suomessa nimen Joku raja! Kampanjan tavoitteena on kirkastaa valtioiden vastuu kaikkien naisiin kohdistuvan väkivallan eri muotojen torjumisessa, ehkäisemisessä ja tekijöiden vastuuseen saattamisessa.

² Tutkimusryhmä koostui prof. Suvi Ronkainen ja tilastotieteen lehtorit ja päätoimiset tuntiopettajat Pekka Vasari, Marianne Silén, Helena Laukkala.

³ www2.amnesty.se/extern/ai/global.../Var_gar_gransen.pdf

analysointiin ja laadultaan hyvä. Siksi kyselyn tuloksia voi pitää suuntaa-antavina. Kyselyä itseään voi kuvata perustellusti toteutetuksi mielipidekyselyksi. Sen avulla ei voi analysoida kovinkaan syvästi suomalaisten asenteita. Sen sijaan kyselyn avulla on perusteltua lähteä keskustelemaan siitä, miten suomalaiset ajattelevat raiskaukseen liittyvästä vastuusta ja normatiivisesta hyvästä.

KYSELYN MENETELMÄT JA TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Kysely toteutettiin katugallup-tyyppisesti ajalla 22. – 29.1. 2010. Kymmenet Amnestyn vapaaehtoiset pysäyttivät ohikulkevia ihmisiä pyytäen heitä osallistumaan mielipidekyselyyn seksuaalisesta väkivallasta ja oikeuslaitoksen toiminnasta Suomessa. Kysely toteutettiin haastattelemalla yhdeksässä kaupungissa etelästä pohjoiseen. Haastattelupaikkakunnat olivat Rovaniemi, Oulu, Kuopio, Rauma, Jyväskylä, Tampere, Lahti, Helsinki, Turku, Helsingin, Turun ja Rauman vastaukset sisältävät myös joitakin lähialueita.

Haastatteluajankohta oli hyinen talviviikko. Tämän johdosta haastattelut toteutettiin pääosin jossakin sellaisessa julkisessa tilassa esim. kauppakeskuksissa, postissa ja kirjastoissa, joissa tiedettiin käyvän eri-ikäisiä ihmisiä ja joissa pääsi samalla säältä suojaan. Haastattelijoita oli neuvottu pitämään huolta, että vastaajat ovat eri-ikäisiä (vähintään 15-vuotiaita) sekä miehiä että naisia. Tämän helpottamiseksi he pitivät kirjaa vastausjakaumasta korjaten tarvittaessa toimintaansa. Haastattelupaikkojen valintaa ja ajankohtaa mietittiin etukäteen siten, että vastaajien moninaisuus mahdollistuisi. Siksi haastattelupaikoissa on myös muutama suuri työpaikka ja mm. uimahalli aamutuimaan. Haastattelut tehtiin aina kysyjä-vastaajan keskusteluna, siis kahden henkilön kasvokkaisena haastatteluna (F2F). Turvallisuussyistä vapaaehtoisia oli kuitenkin neuvottu liikkumaan parina. Kysely toteutettiin vain suomenkielisenä. Kyselyn toteuttajille oli myös tähdennetty, että aineistoa kerätessään heidän tulee toimia neutraalin haastattelijan roolissa.

Aineiston kerääjät olivat Amnesty vapaaehtoisia. Heille järjestettiin useita koulutustilaisuuksia eri puolilla Suomea, joissa käsiteltiin aiheeseen liittyviä erityisiä sisällöllisiä kysymyksiä ja kuinka toimia esimerkiksi silloin, kun vastaaja kertoo kokemastaan väkivallasta. Koulutusmateriaali oli saatavissa Internetissä.

Ensimmäinen kyselyä esittelevä koulutustilaisuus pidettiin Amnestyn Suomen osaston syysseminaarissa marraskuussa. Toinen koko päivän kestävä koulutus pidettiin joulukuussa. Koulutukseen osallistui haastattelijoita lähes kaikilta paikkakunnilta. Koulutuksessa opeteltiin lomake, kyselyn tekemisen peruserätykset ja se, kuinka aineiston kerääminen eroaa kampanjoinnista tai F2F-varainhankinnasta. Koulutuksessa harjoiteltiin kyselyn tekemistä sekä sovittiin käytännön toteuttamistavoista. Tämä koulutus myös videoitiin. Loput koulutustilaisuudet pidettiin viikkoa ennen kyselyn toteuttamista kyselypaikkakunnilla. Sen tarkoituksena oli kerrata ja tarkistaa käytännön järjestelyt sekä pitää huolta siitä, että haastattelijat jakavat samat toimintatavat. Pohjois-Suomesta kotoisin olevat haastattelijat osallistuivat vain yhteen koko päivän koulutukseen, joka toteutettiin lähellä haastatteluajankohtaa. Pohjois-Suomen vapaaehtoisilla oli kuitenkin kaikki materiaalit käytettävissä jo ennen koulutustilaisuutta ja heistä oli osallistunut seksuaalisen väkivallan vastaisen kampanjan koulutuksiin aiemmin.

Haastattelijat muodostivat varsin samankaltaisen ryhmän. Suurin osa haastattelijoista oli noin 20-vuotiaita nuoria naisia. Joukossa oli vain muutama nuori mies. Pääosin haastattelijat toimivat niillä paikkakunnilla, joilla he myös sillä hetkellä asuivat. Jokaisella paikkakunnalla oli useampi haastattelijaa. Haastattelijat keräsivät aineiston esittäytymällä Amnestyn edustajina ja heillä oli myös Amnestyn logo näkyvillä.

Mielipiteiden kartoittamiseen käytetty lomake oli pääosin sama kuin Amnestyn Ruotsin osaston vuonna 2008 käyttämä. Kyselylomake käännettiin, testattiin ja muokattiin Suomen oloihin sopivaksi Lapin yliopistossa. Lomakkeen muokkaamisessa – kuten myös tutkimuksen toteuttamisessa ja ohjeistuksessa – pyrittiin vertailtavuuteen. Siksi kysymysmuotoja muutettiin vain sen verran kuin luontevan ilmaisuuden löytäminen edellytti. Kyselyä täydennettiin muutamalla oikeuslaitoksen toimintaan liittyvällä kysymyksellä. Kyselyssä käytetty lomake on suunniteltu hyvin tarkkarajaiseksi, kohdennetuksi kyselyksi, jossa mennään suoraan asiaan ja pysytään valitussa aihepiirissä.

Johdantokysymys on yleiskysymys seksuaalisesta väkivallasta yhteiskunnallisena ongelmana. Sitä seuraavat kysymykset kohdistuvat yhteen, joskin tavallisimpaan ja vakavimpaan aikuiseen kohdistuvaan seksuaaliseen väkivaltaan eli raiskaukseen. Asenteita siihen kysytään osana raiskauksen tyypillisintä muotoa eli tapahtumaa, jossa kohteena on nainen. Syitä tämänkaltaisen, tarkkarajaisen lomakkeen käyttöön oli useampi:

- 1) vertailtavuus ruotsalaiseen aineistoon – samat kysymykset
- 2) kyselyn toteuttamistapa edellytti lyhyttä lomaketta, jonka aihe hahmotetaan nopeasti ja jonka kysymykset ovat yksiselitteisiä sillä tarkentavia kysymyksiä ei voitu käyttää
- 3) sukupuolineutraalien kysymysten käyttäminen tutkittaessa ilmiötä, johon liittyvät mielikuvat ja todellisuus ovat sukupuolistuneita, on ongelmallista.

Kysely toteutettiin ensisijaisesti katugallup-tyyppisesti. Se julkaistiin myös Amnesty Suomen osaston kotisivuilla 19.1. – 29.1. 2010 välisenä aikana. Mahdollisuutta vastata sähköisesti mainostettiin joidenkin keskustelulistojen kautta. Yllätykseksi sähköinen kysely keräsi yhtä suuren vastaajajoukon – joskin naisvastaajiin selkeästi painottuneen – kuin haastatellen toteutettu aineistonkeruu. Tässä raportissa ei kuitenkaan käytetä sähköistä aineistoa, sillä sen keräämistavan erot ja valikoituneisuus olisi huonontanut vertailtavuutta Ruotsissa toteutettuun kyselyyn.

KYSELYN LUOTETTAVUUS, YLEISTETTÄVYYS JA VERTAILTAVUUS

Kaikkien kyselytutkimusten keskeisin onnistumisen edellytys on se, että itse kyselylomake on selkeä ja toimiva siten, että vastaajat ymmärtävät kysymykset ja tutkimuksen tarkoituksen samalla tavoin. Lomakkeen tulee muodostaa kokonaisuudessaan vastaajalle ja tietojen käyttäjälle yhteinen tulkintakehyks. Luotettavuutta lisää edelleen se, että samaa asiaa kysytään usealla eri kysymyksellä. Nämä molemmat piirteet toteutuvat käytetyssä kyselylomakkeessa.

Kyselylomakkeen luotettavuutta arvioitaessa on syytä aina analysoida, kuinka kattava tai relevantti se on suhteessa tutkimuskohteeseensa. Käytetty kyselylomake on sisällöllisesti rajattu. Se ei kerro suomalaisten asenteesta suhteessa seksuaaliseen väkivaltaan yleensä, vaan nimenomaan suomalaisten mielipiteistä silloin kun kohteena on tyypillisin aikuisen kokemana vakava seksuaalirikos, naisen kokemana raiskaus. Niihin tapahtumiin, jotka luokitellaan seksuaalisen väkivallan alle, kuuluu muitakin tekoja: lapsiin kohdistuvat seksuaaliset teot, erilainen ahdistelu, häirintä ja loukkaaminen, pakottaminen, hyväksikäyttö jne. Kulttuurisesti kuitenkin raiskaus ymmärretään ns. prototyypisenä seksuaalisen väkivallan muotona eli se muoaa yleistä mielikuvaa siitä, mistä seksuaalisessa väkivallassa on kyse. Tilastollisesti taas raiskaukset kohdistuvat valtaosin naisiin ja tyttöihin.

Siten, se että kyselyssä ei tiedustella esim. raiskauksesta miesten kokemuksena tai lapsiin kohdistuneista teoista ei johdu siitä, etteikö niitä pitäisi myös huomioida seksuaalista väkivaltaa tutkittaessa tai siitä, etteivätkö kyselyn suunnittelijat pidä niitä erittäin vakavina tekoina. Kyse on tutkimuksen rajaamisesta siten, että se on toteutettavissa suunnitellulla tavalla.

Tulosten yleistettävyyden kannalta keskeistä on aineiston koko, edustavuus ja mahdollinen valikoituneisuus. Aineiston koko on tilastollisen analyysin kannalta erinomainen. Mutta on selvä, että kyselyn kerääminen nimenomaan 9 eri kaupunkipaikkakunnalta, joskin alueellisesti suhteellisen kattavasti, merkitsee sitä, tutkimuksen tulokset kuvastavat näillä paikkakunnilla tai niiden lähistöllä asuvien, toimintakykyisten ja kaupungissa liikkuvien kaupunkilaisten mielipiteitä. Aineistoa voisi kutsua näytteeksi. Tärkeätä on huomata, että tämä näyte kuvastaa aktiivisten ja yhteiskunnassa kiinni olevien kaupungeissa tai niiden lähellä asuvien ihmisten käsityksiä.

Kysely kerättiin 9 kaupungissa ja niiden lähiseuduilla.

TAULUKKO 1 VASTAAJIEN PAIKKAKUNNAT SUKUPUOLITTAIN

	nainen		mies		Yhteensä	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%
Rovaniemi	88	48,9	92	51,1	180	100,0
Kuopio	69	66,3	35	33,7	104	100,0
Tampere	101	50,2	100	49,8	201	100,0
Rauma	62	62,0	38	38,0	100	100,0
Oulu	94	55,3	76	44,7	170	100,0
Lahti	62	60,8	40	39,2	102	100,0
Vantaa	8	42,1	11	57,9	19	100,0
Helsinki	186	57,8	136	42,2	322	100,0
Klaukkala	6	50,0	6	50,0	12	100,0
Jyväskylä	86	57,0	65	43,0	151	100,0
Turku	186	73,8	66	26,2	252	100,0
Yhteensä	948	58,8	665	41,2	1613	100,0

Vastaajissa on kaikkiaan selvästi enemmän naisia kuin miehiä (naisia 59 %, miehiä 41 %). Naisia vastaajista on 961 ja miehiä 673. Sukupuolirakenne ei vastaa väestön jakaumaa, mutta heijastaa toki sitä, että aineisto on kerätty kaupunkipaikkakunnilta. Ruotsalaisen aineiston sukupuolijakauma on lähes sama (61 % naisia, 39% miehiä)⁴.

TAULUKKO 2 VASTAAJIEN IKÄRAKENNE

	lkm	%
15 - 25	469	28,7
26 - 35	361	22,1
36 - 50	340	20,8
51 - 65	334	20,4
66 -	132	8,1
Yhteensä	1636(a)	100,0

a Puuttuvia vastauksia 6

Aineisto on painottunut – juuri kokoamistapansa johdosta – selkeästi nuorempiin ikäluokkiin. Väestötilastojen mukaan tuossa 15 – vuotta täyttäneiden joukossa pitäisi olla 15-35 vuotiaita vajaa kolmannes, on kyselyyn vastanneiden joukossa heitä yli puolet. Vanhin ikäryhmä eli yli 65-vuotiaat on selvästi aliedustettu. Kyselyyn heitä on vastannut 8 % kun väestötilastojen mukaan heitä olisi pitänyt olla lähemmäs 20 %. Toki on syytä muistaa, että kyselytutkimuksille on tyypillistä se, että juuri tämä ikääntyneimpien ryhmä jää aliedustetuksi monista syistä (esim. laitoksissa asuminen).

Ruotsalaiseen kyselyyn verrattuna suomalaisen kyselyn vastaajissa korostuu ikäluokka 15-25 ja kaksi vanhinta ikäluokkaa on suhteessa pienempää. Kaikissa ryhmissä on kuitenkin tarpeeksi vastaajia ikäryhmittäisen vertailun mahdollistamiseksi.

Kyselyn taustamuuttujina tiedusteltiin myös vastaajien koulutustaustaa ja elämäntilannetta. Niiden mukaisesti vastaajina on ollut seuraavankaltaisia henkilöitä. Näidenkin tietojen perusteella vastaajajoukko edustaa aktiivista väestönsosaa.

TAULUKKO 3 VASTAAJIEN KOULUTUSTAUSTA

	lkm	%
kansa- tai peruskoulu	187	11,4
ammattikoulu	190	11,6
ylioppilas	380	23,2
opistotason tutkinto	274	16,7
ammattikorkeakoulututkinto	175	10,7
yliopistotutkinto	420	25,7
jokin muu	11	,7
Yhteensä	1637(a)	100,0

a Puuttuvia vastauksia 5

⁴ www2.amnesty.se/externt/aiglobal.../Var_gar_gransen.pdf. Kaikki ruotsalaiseen aineistoon liittyvät viitteet ovat edellä mainitusta dokumentistä.

TAULUKKO 4 VASTAAJIEN ELÄMÄNTILANNE

	lkm	%
opiskelija- tai koululainen	502	30,7
työsuhteessa (osa- tai kokoaikainen työ)	666	40,7
työtön	118	7,2
työvoimakoulutuksessa	13	,8
yrittäjä	48	2,9
eläkkeellä tai osa-aikaeläkkeellä (kaikki eläkemuodot, myös sairaa- tai työttömyyseläke)	261	16,0
äitiys/isyyslomalla, vanhempain- tai hoitovapaalla	13	,8
muu, mikä	15	,9
Yhteensä	1636(a)	100,0

a Puuttuvia vastauksia 6

On hyvä muistaa, että kaikki kyselyaineistot ovat jollain tavoin valikoituneita. Otantatutkimuksessa valitaan väestötietojärjestelmän avulla satunnaisesti se joukko, jolle kysely kohdistetaan. Tällöin valikoituminen tapahtuu yksinkertaisesti siten, että jotkut vain jättävät – syistä, joita ei tiedetä – vastaamatta kyselyyn. Itse asiassa otantatutkimuksissa on tavallista, että jotkut ryhmät on jo jätetty pois otoksesta (esim. tietyt ikäryhmät tai laitoksissa asuvat). Otantatutkimuksessa valikoitumista voidaan jonkin verran selvittää vertaamalla alkuperäistä otosta vastanneisiin⁵. Sähköisen kyselyyn vastaajaksi valikoituminen on mutkikkaampi asia. Sen analysointi edellyttäisi monenlaisia taustakysymyksiä ja sen selvittämistä, mitä kautta henkilö on kuullut kyselystä – keille tieto kyselystä on ylipäättään mennyt. Näitä tietoja ei kuitenkaan ole käytettävissä.

Kyselyssä pyrittiin vertailtavuuteen Amnestyn Ruotsin osaston toteuttaman tutkimuksen kanssa. Siksi toteutuksen suunnittelussa hyödynnettiin Ruotsin kokemuksia ja ohjeistusta. Suuri ero tulee kuitenkin siitä, että kun Ruotsissa kysely toteutettiin yhden päivän, kansainvälisen naistenpäivän aikana 31 paikkakunnalla, tehtiin kysely Suomessa viikon aikana ja tietyillä, valikoiduilla paikkakunnilla. Ratkaisun syynä olivat sekä erot Amnestyn vapaaehtoisten määrässä eri paikkakunnilla kuin myös se, että näin toimien pystyttiin kyselyä toteuttaneet vapaaehtoiset kouluttamaan haastattelujen tekemiseen. Kyselyn tekijöiden kouluttaminen taas takaa sen, että kysely tehdään samalla tavalla mikä parantaa kyselyn reliabiliteettia.

EROT SUOMESSA JA RUOTSISSA TOTEUTETTUIEN KYSELYJEN VÄLILLÄ:

Suomi

N= 1640

8 suurta tai keskisuurta kaupunkia

neutraali ajanjakso 22. – 29.1. 2010

Ruotsi

2626

31 eri paikkakuntaa (paino suurkaupungeissa)

8.3. 2008 (Kansainvälinen naistenpäivä)

Eroista huolimatta tutkimuksen toteuttamistapa ja aineisto on riittävän samankaltainen jotta vertailu Suomen ja Ruotsin välillä on mahdollinen. Ruotsin kyselyn kerääminen nimenomaan kansainvälisenä naistenpäivänä on toki saattanut vaikuttaa siten, että vastaajat ovat herkistyneet naisten oikeuksille.

⁵ Lapin yliopistossa on meneillään otantatutkimus, jonka tavoitteena on selvittää ihmisten kokemuksia ja käsityksiä oikeuslaitoksen toiminnasta nimenomaan seksuaaliseen väkivaltaan liittyen. Tässä tutkimuksessa käytetään osin samoja kysymyksiä juuri valikoitumisen vaikutuksen selvittämiseksi.

III TULOKSET

Seuraava osio kuvaa tutkimustuloksia. Tutkimustulokset on esitetty siten, että lukija näkee samalla myös sen tavan, jolla asiaa on kysytty ja sen logiikan, jolla tulkinta on tehty. Näin toimimalla halutaan välttää tulkinnallista yliyleistämistä, jota helposti tapahtuu kun kyselylomakkeella kysytty tieto siirretään kuvaamaan jotakin ilmiötä. Tulkinnallisesta yliyleistämisestä on kyse silloin, kun kyselylomakkeen kysymys koskee esimerkiksi kokemuksia epämiellyttävästä kosketuksesta mutta siihen annettujen vastauksien tulkitaan kertovan seksuaalisesta ahdistelusta. Tällöin kysymyksen mahdollisten merkitysten ja tulkinnassa käytetyn käsitteen välinen matka on liian pitkä.

SEKSUAALINEN VÄKIVALTA ONGELMANA JA RAISKAUSILMOITUSTEN YLEISYYS

TAULUKKO 5 ONKO SEKSUAALINEN VÄKIVALTA SUOMESSA MIELESTÄSI ONGELMA, VERTAILU RUOTSIN VASTAUKSIIN

	S u o m i			Ruotsi
	Naiset	Miehet	Yhteensä	
suuri ongelma	15,7	11,2	13,8	65,5
melko suuri ongelma	59,8	43,8	53,2	30,7
melko pieni ongelma	24,2	43,3	32,1	3,4
ei lainkaan ongelma	0,3	1,8	0,9	0,3

TAULUKKO 6 ONKO SEKSUAALINEN VÄKIVALTA SUOMESSA MIELESTÄSI ONGELMA, VASTAUKSET IKÄRYHMITÄIN

	15 - 25		26 - 35		36 - 50		51 - 65		66 -		Yhteensä	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%
suuri ongelma	69	14,7	41	11,4	50	14,8	48	14,4	17	13,0	225	13,8
melko suuri ongelma	253	53,9	206	57,2	166	49,1	170	50,9	72	55,0	867	53,1
melko pieni ongelma	145	30,9	112	31,1	120	35,5	106	31,7	42	32,1	525	32,2
ei lainkaan ongelma	2	,4	1	,3	2	,6	10	3,0	0	,0	15	,9
Yhteensä	469	100,0	360	100,0	338	100,0	334	100,0	131	100,0	1632	100,0

Suurin osa suomalaisista, yli 50 % pitää seksuaalista väkivaltaa melko suurena ongelmana, ja noin kolmannes arvioi seksuaalisen väkivallan melko pieneksi ongelmaksi. Naiset pitävät seksuaalista väkivaltaa useammin ongelmana (76 %) kuin miehet (55%). Ero on selkeä. Sen sijaan ikäryhmien väliset erot ovat pienet: keski-ikäisten mielestä seksuaalinen väkivalta on hieman useammin melko pieni tai olematon ongelma kuin muiden.

Verrattuna Ruotsin vastaaviin lukuihin suomalaisten tapa hahmottaa seksuaalinen väkivalta ongelmaksi on kuitenkin varsin erilainen. Valtaosa ruotsalaisista mieltää seksuaalisen väkivallan⁶ suureksi ongelmaksi. Melko pienenä tai ei lainkaan ongelmana suomalaisista seksuaalista väkivaltaa pitää 33 % kun ruotsalaisten vastaava luku on alle 4 %.

Kyselyssä tiedusteltiin myös vastaajien yleistä käsitystä siitä, kuinka monta raiskausta ilmoitetaan poliisille vuodessa. Jotta kysymys konkretisoituisi, pyydettiin arviota juuri edeltävältä vuodelta eli vuodelta 2009. Kysymyksen tarkoituksena ei ollut testata tietoa vaan mielikuvaa raiskausilmoitusten yleisyydestä. Kyselyhetkellä vuoden 2009 lukuja ei vielä ollut julkistettu. Vastaajat saivat nähdä valmiit vastausvaihtoehdot sekä valita jonkin niistä.

⁶ Seksuaalista väkivaltaa kysyttiin Ruotsin kyselyssä suoraan termillä våldtäkt (Anser du att våldtäkt i Sverige är ett...)

TAULUKKO 7 KUINKA MONTA RAISKAUSILMOITUSTA ARVIOIT POLIISIN SAANEEN VUONNA 2009, VASTAUKSET SUKUPUOLITTAIN

	nainen		mies		Yhteensä	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%
alle 100	42	4,4	30	4,5	72	4,4
100 - 399	242	25,2	157	23,4	399	24,5
400 - 999	317	33,1	207	30,8	524	32,1
1000 - 1999	221	23,0	159	23,7	380	23,3
2000 - 3999	98	10,2	82	12,2	180	11,0
4000 tai yli	39	4,1	37	5,5	76	4,7
Yhteensä	959	100,0	672	100,0	1631	100,0

Hieman alle 40 % vastaajista ajattelee, että raiskauksia ilmoitettiin poliisille tuhat tai yli, noin 30 % arvelee niitä olevan alle 400. Loput 32 % sijoittivat vastauksensa 'oikeaan' luokkaan eli 400 – 999.

Vuoden 2008 Oikeus-tilastojen mukaan poliisille ilmoitettiin 915 tapausta, jotka luokiteltiin raiskaukseksi⁷. Vuonna 2009 lukumäärä oli pienempi, 668.⁸ Poliisin tietoon tulleiden raiskausten määrä on absoluuttisina lukuina noussut viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana lähes kaksinkertaiseksi. Kun vuonna 1990 raiskaus-luokittelun alta löytyi 381 tapausta, vuonna 2008 niitä oli jo 915⁹. Viimeisen kymmenen vuoden keskiarvona poliisin tietoon on tullut 628 tapausta vuosittain. Poliisin tietoon tulleiden seksuaalirikosten määrä on yleisestikin kasvanut tuhannesta (999 tapausta vuonna 1990) lähes kolmeentuhanteen (2906 tapausta vuonna 2008).

Ruotsissa poliisille ilmoitettujen raiskausten määrä on korkeampi kuin Suomessa (n. 4000 vuodessa) mikä johtuu osin tekojen tilastointitavasta¹⁰, osin valmiudesta ilmoittaa raiskaukset poliisille, osin väkiluvun¹¹ ja kenties myös todellisuuden eroista. Vastaavanlaiseen kysymykseen vastanneista suurin osa, 66 % ajatteli poliisille ilmoitettujen raiskausten määrän olevan pienempi kuin mitä se tosiasiallisesti oli.

Suomalaisten ja ruotsalaisten vastauksia vertaillen tuleekin hieman hämmäntynyt olo. Suomalaiset 'tiesivät' hieman useammin 'oikean' vastauksen (32% vrt. 25 %). Ruotsin vastaajat kuitenkin nimesivät seksuaalisen väkivallan huomattavasti useammin ongelmaksi, vaikkakin he samalla arvioivat raiskausten määrän pienemmäksi kuin se tilastojen mukaan Ruotsissa on. Suomessa raiskausten määrää yli- ja aliarvioitiin huomattavasti tasaisemmin.

Raiskausten yleisyyden arviointi eroaa hieman naisten ja miesten arvioimana.

Kyselyssä haluttiin myös kartoittaa vastaajien mielikuvaa siitä, miten oikeuslaitos toimii ja mitä raiskausilmoituksille tapahtuu. Tätä varten kysyttiin, kuinka usein poliisille ilmoitetun raiskaustapauksen ajatellaan johtavan tuomioon. Tätä kysymystä ei ole Ruotsin kyselyssä.

Koska kysymykseen vastattiin suhdeluvulla, voitiin siitä laskea keskiarvo. Sen mukaisesti ajatellaan, että yli kolmannes (35 %) poliisin tietoon tulleista raiskaustapauksista johtaa tuomioon. Naisten ja miesten vastausten keskiarvot eivät poikkea toisistaan.

Jo keskiarvotietojen perusteella on selvä, että suomalaiset ajattelevat raiskausilmoituksen johtavan tuomioon selvästi useammin kuin mitä tapahtuu. Heini Kainulainen (2004) selvitti tutkimuksessaan poliisin tietoon tulleiden raiskausilmoitusten kohtaloa. Vuoden 1999 ilmoituksista 11,5 % nostettiin ylipäätään syyte, mikä ei vielä kerro tuomion langettamisesta¹². Ilmoituksesta seuraa esitutkinta ja

⁷ Poliisin tietoon tulleiden rikosten tietokannassa luokka raiskaus sisältää tekoluokat raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen sukupuoliyhteyteen.

⁸ http://www.stat.fi/til/polrik/2009/04/polrik_2009_04_2010-01-19_tie_001_fi.html

⁹ Vuoden 2009 tietoja lukuun ottamatta lähteenä on käytetty Tilastokeskuksen www-tietokantoja, Oikeus-tilastoja, Poliisin tietoon tulleet rikokset taulukkoja. http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/oik/polrik/polrik_fi.asp

¹⁰ Suomessa tilastoidaan ilmoitukset tapauksina, jolloin häviää se, että yksi tapaus saattaa sisältää useampia raiskaustekoja, Ruotsissa tilastoidaan tekojen lukumäärä.

¹¹ Suomessa väkiluku on 5,3 milj., Ruotsissa 9,2 milj.

¹² Kainulainen, Heini (2004). *Raiskattu? Tutkimus raiskausten käsittelemisestä rikosprosessissa. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Oikeus 2004:16.*

tutkinta, mahdollinen syyte, minkä jälkeen oikeusprosessi vasta käynnistyy. Amnestyn Case Closed – Rape and Human Rights in Nordic Countries - seurantaraportin mukaan (2010) raiskauksiksi luokitelluista teoista n. 13 % johtaa tuomioon. Tuomioistuimen toimintaa kuvaavien tietojen ja poliisin tietoon tulleiden rikosten välillä on aina ajallinen epäsuhta. Tietoon tulleet rikokset selvitetään, niiden nimike saattaa muuttua jne. Siksi kummatkaan luvut eivät suoraan kuvaa raiskausilmoituksen matkaa tuomioksi asti. Suuntaa ne joka tapauksessa antavat.

Edellä kuvattu tieto on jo riittävä perustelemaan sitä, että suomalaisten käsitys oikeusjärjestelmän toiminnasta ja siitä, mitä raiskausilmoituksista tekijäksi epäillylle ja asianomistajalle seuraa, eroaa ainakin määrällisesti todellisuuden tapahtumille. Keskiarvotiedot kuitenkin hukkaavat jakaumat ja sen, mikä on tyypillistä. Sen takia ohessa esitetään vastaukset luokiteltuna sukupuolen ja iän mukaan

TAULUKKO 8 KUINKA MONI POLIISILLE ILMOITETTU RAISKAUSTAPAUS JOHTAA TUOMIOON, VASTAUKSET SUKUPUOLITTAIN

	nainen		mies		Yhteensä	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%
0-9%	110	11,5	66	9,8	176	10,8
10-49%	556	57,9	386	57,4	942	57,7
50-89%	290	30,2	212	31,5	502	30,7
90-100%	4	,4	9	1,3	13	,8
Yhteensä	960	100,0	673	100,0	1633	100,0

TAULUKKO 9 KUINKA MONI POLIISILLE ILMOITETTU RAISKAUSTAPAUS JOHTAA TUOMIOON, VASTAUKSET IKÄRYHMITTÄIN

	15 - 25		26 - 35		36 - 50		51 - 65		66 -		Yhteensä	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%
alle 100	16	3,4	4	1,1	22	6,5	18	5,4	12	9,1	72	4,4
100 - 399	108	23,1	74	20,5	77	22,6	98	29,5	44	33,3	401	24,6
400 - 999	171	36,5	107	29,6	92	27,1	108	32,5	46	34,8	524	32,1
1000 - 1999	100	21,4	100	27,7	87	25,6	72	21,7	21	15,9	380	23,3
2000 - 3999	52	11,1	57	15,8	43	12,6	21	6,3	7	5,3	180	11,0
4000 tai yli	21	4,5	19	5,3	19	5,6	15	4,5	2	1,5	76	4,7
Yhteensä	468	100,0	361	100,0	340	100,0	332	100,0	132	100,0	1633	100,0

Suomalaisten käsitykset näyttävät jakautuvan varsin vahvasti sen suhteen, miten oikeuslaitoksen ajatellaan toimivan. Joka tapauksessa, katsoipa mitä ryhmää tahansa on selvä, että suurin osa suomalaisista uskoo oikeuslaitoksen toimivan ankarammin tai tehokkaammin kuin miten tosiasiallisesti tapahtuu.

Mietittäessä suomalaisten käsitystä raiskausten yleisyydestä ja oikeustilastojen tietoja niistä on kuitenkin muistettava se, että kaikki oikeustilastot luokittelevat käsittelemänsä tapahtumat lakiin kirjoitettujen kategorioiden mukaan mikä ei aina vastaa arjessa tapahtuvia erotteluja.

RAISKATTU NAINEN, TEKIJÄ JA VASTUU

Tutkimuksessa kartoitettiin kaikkiaan kahdeksan eri kysymyksen avulla naisen vastuuta raiskatuksi tulemisesta. Kukin kysymys sisälsi joitakin, julkisessa puheessa näkyneitä arkisia puolustuksia raiskaukselle. Osa näistä on sellaisia, jotka todennäköisesti vaikuttavat myös tuomioistuinten käsityksiin kun he joutuvat määrittelemään sitä, pitäisikö tapahtuma tuomita raiskauksena vai olisiko kyse kuitenkin esimerkiksi seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Vai pitäisikö teko ymmärtää, järkevän harkinnan ja yleisen elämäkokemuksen varassa kokonaisuutena lieventävien asianhaarojen vallitessa tapahtuneeksi? ¹³.

Vastuuseen liittyvä kysymyssarja on yhtä ylimääräistä kysymystä lukuun ottamatta sama kuin Ruotsin kyselyssä esitetty. Kysymyssarja on tietyssä mielessä provokatiivinen – siinä kysytään suoraan naisen omasta vastuusta raiskatuksi tulemisesta. Provokatiivisuuden lisäksi kysymys on normatiivinen. Kysymyksissä tiedustellaan ihmisten kantaa siihen, pitäisikö henkilön, joka on joutunut moraalisesti paheksuttavan, häntä loukkaavan teon kohteeksi kantaa itse vastuu siitä, että häntä on loukattu. Siksi oli odotettavissa, että kysymyssarjan osakysymyksiin vastataan ensisijaisesti kielteisesti – sisältäähän jo teon kuvaaminen raiskaukseksi moraalisen nimeämisen. Tämän johdosta kysymyssarjan tulkinnaissa onkin tärkeää katsoa myös, miten usein vastaajat kuitenkin hyväksyvät edes jonkin tilanteen sellaiseksi, että se lisää uhrin tai vähentää tekijän vastuuta. Kysymykseen voitiin vastata vaihtoehdoilla ei, osittain ja kyllä.

Vastaajia pyydettiin kertomaan mielipiteensä siitä, onko raiskatuksi tuleminen naisen vastuulla jos .....

- hän pukeutuu ja käyttäytyy seksikkäästi
- hän on flirttaillut ja kuherrellut miehen kanssa ennen raiskausta
- hänellä tiedetään olleen useita seksipartnereita
- hän lähtee vapaaehtoisesti miehen kanssa juhlista tai ravintolasta jommankumman kotiin
- hän on humalassa tai huumeiden vaikutuksen alainen
- hän ei tee fyysistä vastarintaa tai huuda apua
- hän on harrastanut seksiä saman miehen kanssa aikaisemmin
- hän ei kieltäydy selkeästi

Yleisesti vastaajat olivat sitä mieltä, ettei nainen ole vastuussa raiskatuksi tulemisesta edellä kuvatunkaltaisissa tilanteissa. Ei-vastanneiden prosenttiosuus kohoaa korkeaksi (73 % - 91 %) kaikissa muissa kysymyksissä, paitsi kieltäytymisen merkitystä tiedusteltaessa. Viimeinen kysymys onkin se, jonka suhteen vastaajat sijoittavat vastuun raiskatuksi tulemisesta naiselle (51 % vastaa kyllä tai osittain).

TAULUKKO 10 ONKO RAISKATUKSI TULEMINEN NAISEN VASTUULLA JOS

	hän pukeutuu ja käyttäytyy seksikkäästi		hän on flirttaillut ja kuherrellut miehen kanssa		hänellä tiedetään olleen useita seksipartnereita		hän lähtee vapaaehtoisesti miehen kanssa jommankumman kotiin		hän on humalassa tai huumeiden vaikutuksen alainen		hän ei tee fyysistä vastarintaa tai huuda apua		hän on harrastanut seksiä saman miehen kanssa aikaisemmin		hän ei kieltäydy selkeästi	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%
Kyllä	27	1,6	66	4,0	46	2,8	106	6,5	113	6,9	116	7,1	57	3,5	195	12,0
Osittain	233	14,2	308	18,8	124	7,6	322	19,6	218	13,3	306	18,8	149	9,1	633	38,9
Ei	1378	84,1	1266	77,2	1469	89,6	1212	73,9	1303	79,7	1209	74,1	1429	87,4	800	49,1

¹³ Ks. Helena Jokila (2008): *Uskottava raiskauksen uhri todistusharkinnassa. Teoksessa Sari Näre & Suvi Ronkainen (toim.): Paljastettu intiimi. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi.*; Case Closed - Rape and Human Rights in Nordic Countries (2010)

Samalla tavoin kuin vastuusta raiskatuksi tulemisesta kysyttiin tekijän suhteen sitä, ovatko tietyt tapahtuman piirteet tekijälle lieventäviä asianhaaroja. Siten vastaajia pyydettiin kertomaan mielipidettään siitä, onko tekijälle lieventävä asianhaara se, että

- hän on humalassa tai huumeiden vaikutuksen alainen
- hän on harrastanut aiemmin seksiä saman naisen kanssa
- hän on vakituksessa suhteessa naisen kanssa
- nainen ei kieltäytynyt selkeästi

Vain kysymyslistan viimeinen tilanne voi vastaajien mielestä vähentää tekijän vastuuta. Muutoin reilusti yli 80 % vastaajista sanoi, ettei tilanteessa vastuu siirry tekijälle. Sen sijaan lähes puolet oli sitä mieltä, että jos nainen ei kieltäydy selkeästi, se vähentää ainakin osittain tekijän vastuuta raiskauksesta.

TAULUKKO 11 ONKO TEKIJÄLLE LIEVENTÄVÄ ASIANHAARA JOS

	hän on humalassa tai huumeiden vaikutuksen alainen		hän on harrastanut aiemmin seksiä saman naisen kanssa		hän on vakituksessa suhteessa naisen kanssa		nainen ei kieltäydy selkeästi	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%
Kyllä	28	1,7	40	2,4	72	4,4	159	9,8
Osittain	150	9,2	156	9,5	185	11,3	609	37,4
Ei	1458	89,1	1438	88,0	1374	84,2	861	52,9

Koska kysymyslista on edellä kuvatulla tavalla normatiivinen, on tärkeää katsoa vastuuta läpi esitettyjen tilanteiden. Seuraava summamuuttuja kuvaa sitä, miltä mielipiteet näyttävät silloin kun vastaajat jaetaan kahteen ryhmään: niihin, jotka eivät hyväksy missään tilanteessa vastuun siirtämistä tekijältä pois ja niihin, joiden mielestä ainakin jokin edellä kuvatuista piirteistä olisi sellainen, että tekijän vastuu vähenee: naisen pitää siis ottaa ainakin osavastuu raiskatuksi tulemisesta tai kyse on tekijälle vähintään osittain lieventävistä asianhaaroista.

TAULUKKO 12 SIIRTYYKÖ VASTUU POIS TEKIJÄLTÄ (VASTAUKSET SUKUPUOLITTAIN)

	nainen		mies		Yhteensä	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%
Ei koskaan edes osittain	322	33,5	200	29,7	522	31,9
Ainakin kerran edes osittain	639	66,5	473	70,3	1112	68,1
Yhteensä	960	100,0	673	100,0	1633	100,0

Taulukosta näkyy, että 68 % vastaajista olisi sitä mieltä, että jokin edellä kuvatuista piirteistä siirtäisi vastuuta pois tekijältä. Sukupuolten välillä on hyvin pieni ero (naiset 67 %/miehet 70%), eikä tilastollisesti merkitsevä. Ikäryhmittäin vastaamisjakauma näyttää seuraavalta:

TAULUKKO 13 SIIRTYKÖ VASTUU POIS TEKIJÄLTÄ (VASTAUKSET IKÄRYHMITÄIN)

	15 - 25		26 - 35		36 - 50		51 - 65		66 -		Yhteensä	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%
Ei koskaan edes osittain	131	27,9	144	39,9	132	38,8	101	30,2	15	11,4	523	32,0
Ainakin kerran edes osittain	338	72,1	217	60,1	208	61,2	233	69,8	117	88,6	1113	68,0
Yhteensä	469	100,0	361	100,0	340	100,0	334	100,0	132	100,0	1636	100,0

Ikäryhmistä nuorimmat (15 – 25 – vuotiaat) ja vanhimmat (66 ja yli – vuotiaat) ovat useammin kuin muut sitä mieltä, että vastuu raiskauksesta siirtyy pois tekijältä ainakin jossain kuvatussa tilanteessa ja ainakin jossain määrin. Vanhemmasta ikäryhmästä näin ajattelee 89% ja nuorimmasta 72 %. Saman asian voi sanoa toisinpäin: nuoremmista vastaajista 28 % ei koskaan siirtäisi vastuuta tekijältä pois, vanhemmasta ikäryhmästä vain 11 % ajattelee samoin. Sen sijaa esimerkiksi 26 – 35 -vuotiaista 40% on sitä mieltä, että tekijän vastuu ei vähene eikä raiskatun naisen vastuu kasva missään edellä kuvatuissa tilanteista.

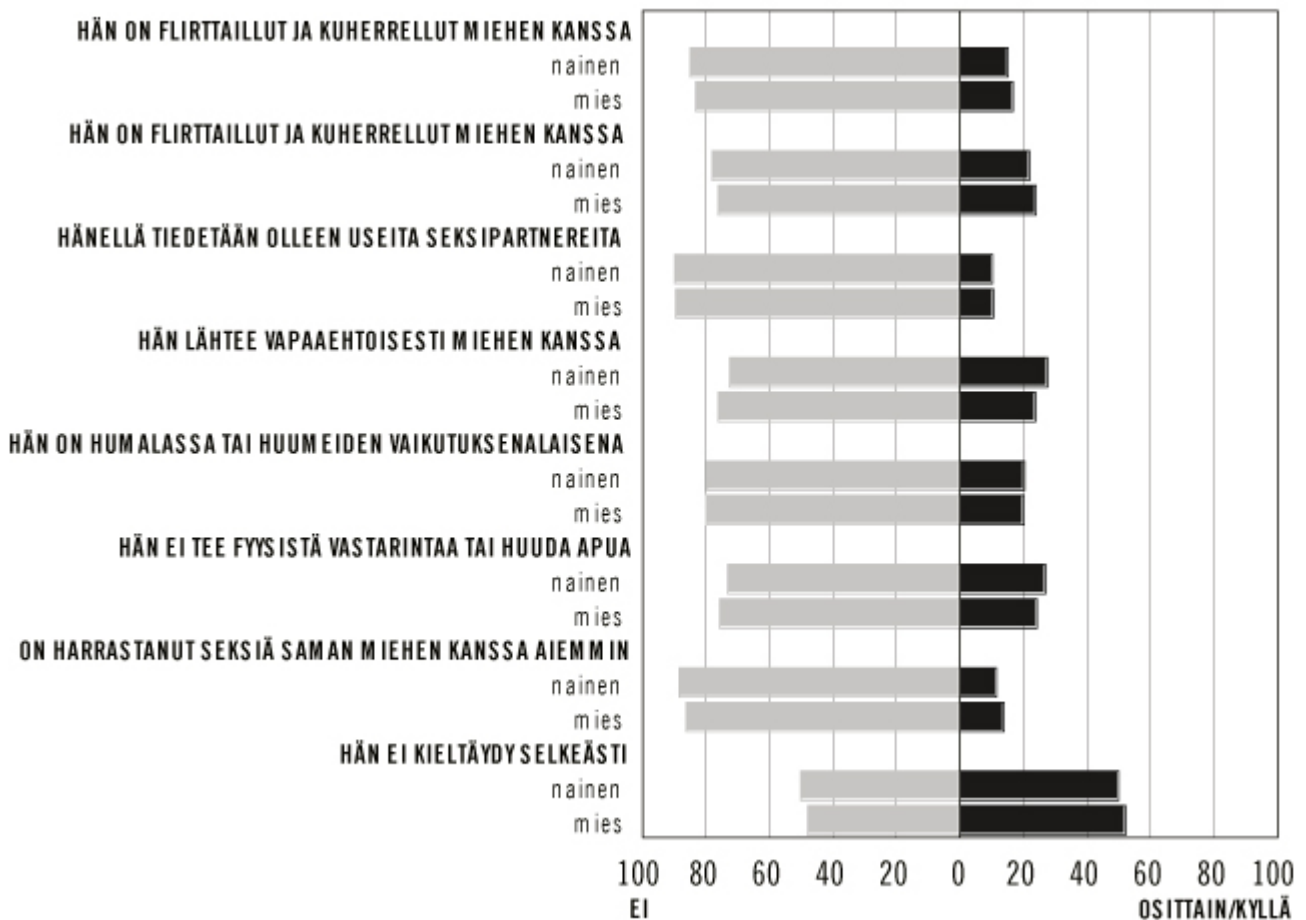
Yhteenvetona edellä kuvatussa voi sanoa, että yleisesti suomalaiset vastaajat ovat sitä mieltä, ettei raiskauksen kohde kannata vastuuta raiskatuksi tulemisesta eikä tekijän vastuuta voi vähentää. Kuitenkin seksuaalisissa kohtaamisissa naiselle asetetaan velvollisuus selkeästi kieltäytyä seksistä, jos hän ei sitä halua. Jollei hän ole toiminut näin, lisää se hänen vastuuta raiskauksesta ja vähentää tekijän vastuuta. Lisäksi, vaikkakin yleisesti asenteet näyttävät olevan 'kohdallaan' siinä mielessä, ettei tekijän vastuuta raiskauksesta vähätellä, niin kuitenkin lähes 70 % vastaajista hyväksyisi ainakin jonkin kuvatuista piirteistä sellaiseksi, joka siirtää ainakin osittain vastuuta tilanteesta uhrille.

Yksittäisenä kysymyksenä kiinnostavaa on se tapa, jolla vastaajat hahmottivat selkeän kieltäytymisen merkitystä. Kun kaikki muut kysytyt asiat ovat sellaisia, joihin tietyssä mielessä 'kuuluu vastata' kielteisesti, on kieltäytyminen ja sen looginen toinen puoli, suostumus aito moraalisen rajanvedon ja neuvottelun asia. Tässä mielessä voisi väittää, että sen nostaminen rikosoikeudelliseen termistöön vastaa kansalaisten oikeudellista ja moraalista ajattelua.

VASTUUN SIIRTÄMINEN JA VASTAAJIEN SUKUPUOLI JA IKÄ

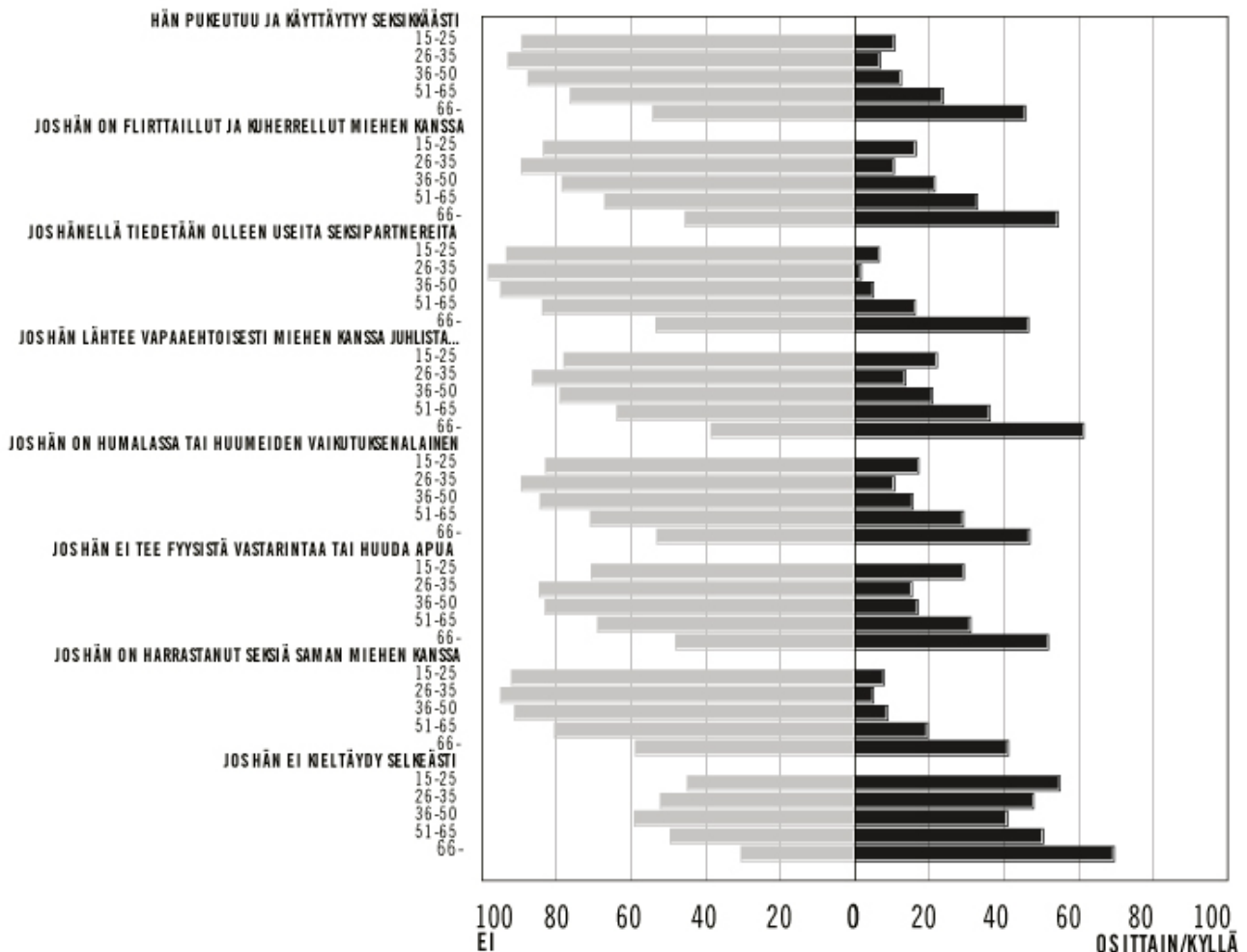
Edellä on kuvattu käsityksiä raiskatun naisen vastuusta raiskatuksi tulemisesta ja tekijälle lieventävistä asianhaaroista. On kiinnostavaa katsoa, kuinka nämä käsitykset jakautuvat sukupuolen mukaan ja ikäryhmittäin, sekä missä määrin suomalaiset ja ruotsalaiset vastaajat jakavat samat käsitykset.

KUVA 1 ONKO RAISKATUKSI TULEMINEN NAISEN VASTUULLA, VASTAUKSET SUKUPUOLITTAIN

Edellä olevaan kuvioon on koottu vastaukset vastuun siirtämisestä raiskatulle itselleen. Kuvion vasen puoli kuvastaa ei-vastaamista, oikea puoli sisältää osittain- ja kyllä – vastaukset. Kiinnostavaa onkin se, miten samankaltaisesti naiset ja miehet vastaavat. Sukupuolten välinen ero mahtuu muutamaan prosenttiin, eikä eroista muodostu minkäänlaista tendenssiä. Sen sijaan ikäryhmittäin suomalaiset vastaajat mielipiteissään vahvemmin.

KUVA 2 ONKO RAISKATUKSI TULEMINEN NAISEN VASTUULLA, VASTAUKSET IKÄRYHMITÄIN

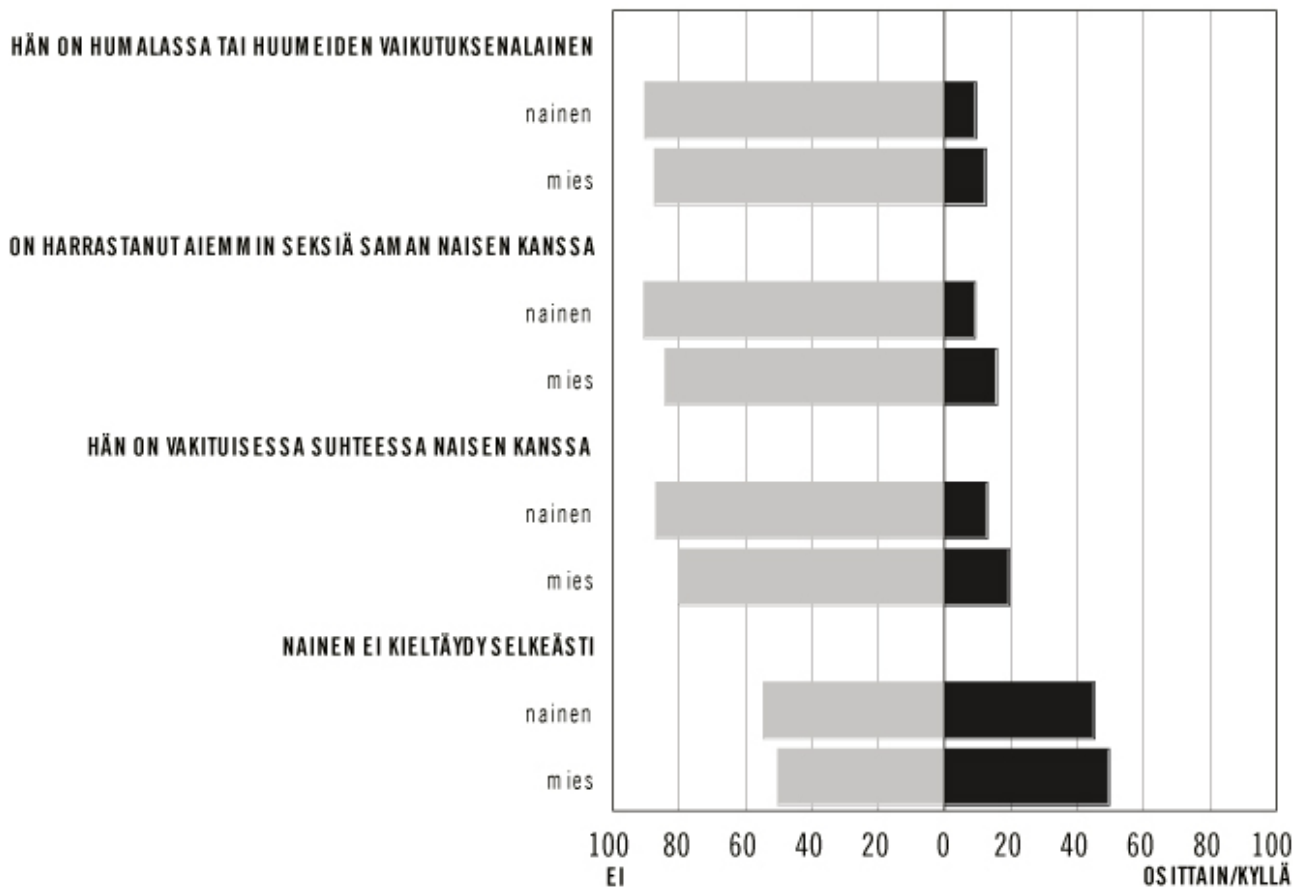

Yleisesti kaksi vanhinta ikäryhmää on useammin kuin muut sitä mieltä, että naisen pitää ottaa kuvatuissa tilanteissa ainakin osittain vastuuta raiskatuksi tulemisestaan. Vanhimpien vastaajien suhteellinen ankaruus uhria kohtaan näkyy selkeästi. Ikäryhmä 26-50 vaikuttaa olevan johdonmukaisemmin sitä mieltä, ettei missään kuvatuissa tilanteissa raiskaus ole raiskatun vastuulla.

Vanhemman ikäryhmän suhteellinen ankaruus uhria kohtaan oli myös ruotsalaisen kyselyn piirre. Sen sijaan suomalaisessa aineistossa ei näy – yhtä vahvana kuin ruotsalaisessa aineistossa – nuorten asenteiden kovuutta suhteessa raiskauksen uhriin. Ruotsalaisessa aineistossa tämä 'kovuus' johtui nimenomaisesti nuorten (15-25-vuotta) naisten ja miesten asenteiden johdonmukaisesta eroavuudesta uhria vastuullistavaan suuntaan.

Suomalaisessa aineistossa vastaajien sukupuoli erottelee vain hiukan vastaajien tapaa arvioida tekijöille lieventäviä asianhaaroja. Yleisestihän tekijää arvioitiin tasaisen ankarasti. Kahdesta kysytystä tilanteesta naiset ja miehet ovat kuitenkin eri mieltä. Molemmat kysymykset käsitelivät aiemman suhteen merkitystä lieventävänä asianhaarana. Miehistä 20 % ajattelee sen, että henkilö on vakituisessa suhteessa raiskatun naisen kanssa ainakin osittain lieventävänä asianhaarana, naisista 13 %. Miehistä 16 % pitää myös aikaisempaa seksisuhdetta lieventävänä asianhaarana. Naisista näin ajattelee 9 %.

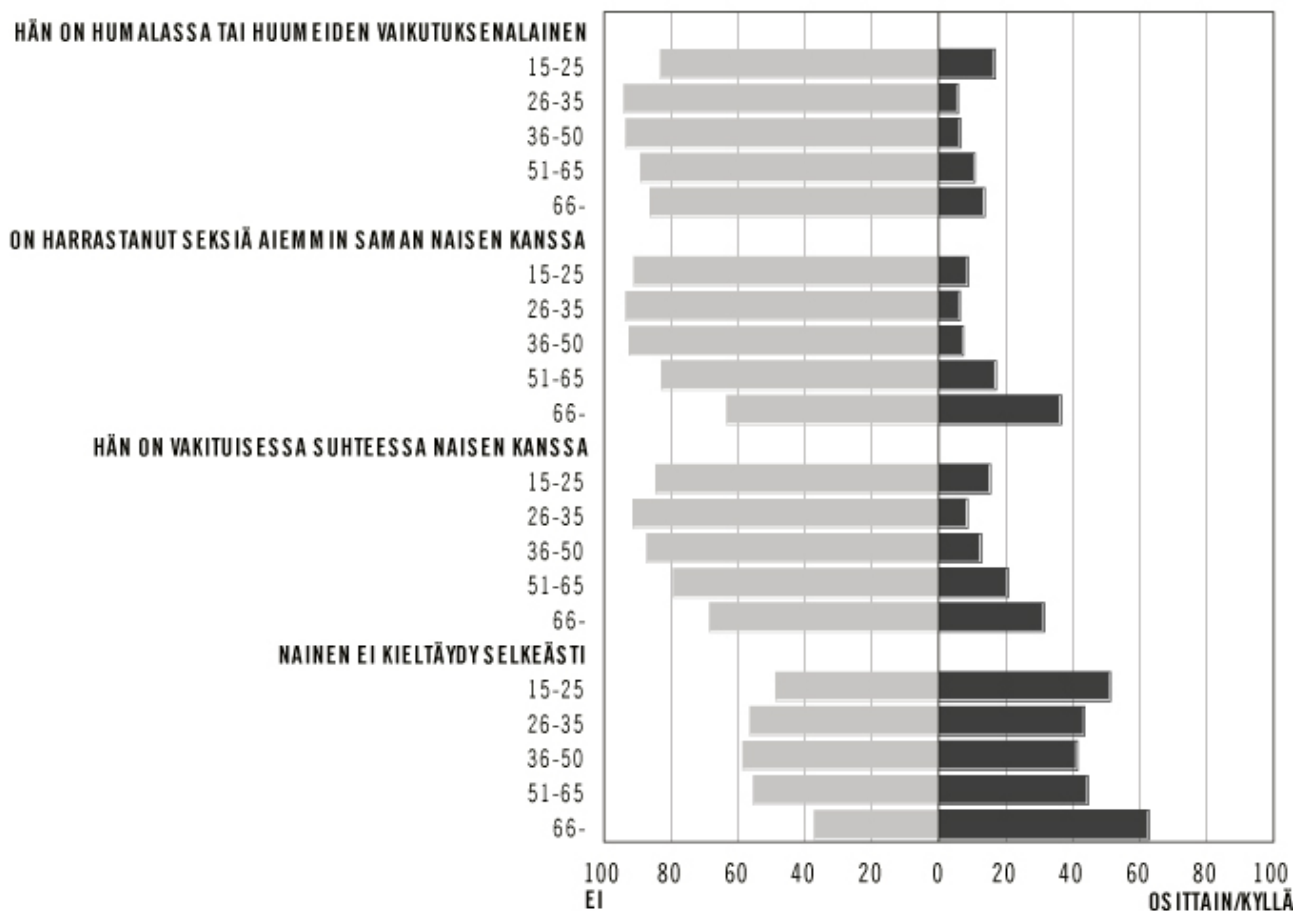
KUVA 3 ONKO TEKIJÄLLE LIEVENTÄVÄ ASIANHAARA SE, ETTÄ..., VASTAUKSET SUKUPUOLITTAIN

Tekijälle lieventävien asianhaarojen arvioinnissa ikä ei ole aivan samalla tavalla erottelija kuin vastuun siirrossa raiskatulle itselleen. Kuitenkin tendenssi on samankaltainen. Vanhimmat vastaajat ymmärtävät tekijää enemmän kuin muut.

KUVA 4 ONKO TEKIJÄLLE LIEVENTÄVÄ ASIANHAARA SE, ETTÄ..., VASTAUKSET IKÄRYHMITÄIN

Mutta eroavatko suomalaiset vastaukset ruotsalaisista? Seuraavaan taulukkoon on koottu suomalaisten ja ruotsalaisten vastauksia raiskatuksi tulemisen vastuuseen liittyviin kysymyksiin. Vertailun helpottamiseksi koonti on tehty kyllä tai osittain – vastanneista¹⁴.

TAULUKKO 14 ONKO RAISKATUKSI TULEMINEN NAISEN VASTUULLA, JOS... ("KYLLÄ" TAI "OSITTAIN" -VASTANNEET SUOMESSA JA RUOTSISSA, %)

	Suomi			Ruotsi		
	nainen	mies	Yhteensä	nainen	mies	Yhteensä
hän pukeutuu ja käyttäytyy seksikkäästi	15	17	16	19	26	22
hän on flirttaillut ja kuherrellut miehen kanssa ennen raiskausta	22	24	23	22	26	23
hänellä tiedetään olleen useita seksipartnereita	10	11	10	9	14	11
hän lähtee vapaaehtoisesti miehen kanssa juhlista tai ravintolasta jommankumman kotiin	27	24	26	25	26	25
hän on humalassa tai huumeiden vaikutuksen alaisena	20	20	20	16	23	20
hän ei tee fyysistä vastarintaa tai huuda apua	27	24	26	18	25	20
hän on harrastanut seksiä saman miehen kanssa aikaisemmin	11	14	13	11	16	13

¹⁴ Kiellettyyminen liittyvä kysymystä ei esitetty Ruotsin kyselyssä

Yleisesti suomalaiset ja ruotsalaiset vastaajat ovat lähes yhtä usein sitä mieltä, että raiskatulla ei ole vastuuta raiskatuksi tulemisestaan. Ankaruuden tai kovuuden suhteen vastaajat eivät siis eroa toisistaan. Selkeä ero tulee kuitenkin sukupuolten eroista. Vaikka sukupuolten erot eivät ole erittäin suuria ruotsalaisessakaan aineistossa, ne ovat kuitenkin selkeitä ja tendenssimäisiä. Kaikissa kysytyissä tilanteissa ruotsalaiset naiset syyllistävät harvemmin raiskatuksi tullutta naista raiskauksesta kuin miehet. Suomalaiset naiset ja miehet vastaavat samankaltaisemmin, eikä vastauksista muodostu selkeää sukupuolittunutta tendenssiä.

TAULUKKO 15 ONKO TEKIJÄLLE LIEVENTÄVÄ ASIANHAARA SE, ETTÄ... ("KYLLÄ" TAI "OSITTAIN" -VASTANNEET SUOMESSA JA RUOTSISSA, %)

	S u o m i			R u o t s i		
	nainen	mies	Yhteensä	nainen	mies	Yhteensä
hän on humalassa tai huumeiden vaikutuksen alaisena	10	13	11	8	11	9
hän on harrastanut seksiä saman naisen kanssa aiemmin	9	16	18	7	14	10
hän on vakituksessa suhteessa naisen kanssa	13	20	16	8	16	10

Silloin kun kyse on lieventävistä asianhaaroista vaikuttaa yleisesti siltä, että suomalaiset vastaajat ymmärtävät tekijää useammin kuin Ruotsissa. Tässä mielessä voisi väittää, että uhriperspektiivin sijaan Suomessa vallitsee tekijäperspektiivi. Jaettua maiden välillä kuitenkin on se, että miehet, useammin kuin naiset, näkevät kysymyksissä kuvattujen tilanteiden olevan tekijälle lieventäviä asioita.

RAISKAUKSEN UHRIT JA LUOTTAMUS SUOMALAISEEN OIKEUSLAITOKSEEN

Kysymyslomakkeen viimeisenä kysymyksenä tiedusteltiin vastaajien luottamusta siihen, että oikeuslaitoksemme kohtelee raiskauksen uhreja oikeudenmukaisesti. Vastausvaihtoehdot olivat valmiit.

TAULUKKO 16 MILLAINEN LUOTTAMUS SINULLA ON SIIHEN, ETTÄ SUOMALAINEN OIKEUSLAITOS KOHTELEE RAISKAUKSEN UHREJA OIKEUDENMUKAISESTI

	nainen		mies		Yhteensä	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%
suuri	19	2,0	48	7,1	67	4,1
melko suuri	312	32,6	263	39,1	575	35,3
vähäinen	544	56,8	308	45,8	852	52,3
en luota lainkaan	82	8,6	54	8,0	136	8,3
Yhteensä	957	100,0	673	100,0	1630	100,0

Tuloksissa tärkeää on se, että 60 % vastaajista sanoo luottamuksen olevan vähäinen tai ettei sitä ole lainkaan. Vähäinen luottamus on moodiluokka; siihen sijoittuu siis suurin osa vastauksista. Sukupuoli erottelee vastauksia. Naisista 65 % ja miehistä 54 % kuvaa luottamustaan vähäiseksi tai puuttuvaksi. Ikä ei ole samankaltainen erotteleva tekijä. Luokka vähäinen luottamus saa kaikissa ikäryhmissä eniten mainintoja (48 % – 55 %). Kuitenkin keski-ikäiset (36-50-vuotiaat) vastaajat luottavat hieman useammin oikeuslaitoksen kykyyn kohdella raiskauksen uhreja oikeudenmukaisesti.

TAULUKKO 17 MILLAINEN LUOTTAMUS SINULLA ON SIIHEN, ETTÄ SUOMALAINEN OIKEUSLAITOS KOHTELEE RAISKAUKSEN UHREJA OIKEUDENMUKAISESTI, VASTAUKSET IKÄRYHMITTÄIN

	15 - 25		26 - 35		36 - 50		51 - 65		66 -		Yhteensä	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%
suuri	11	2,3	12	3,3	21	6,2	16	4,8	7	5,3	67	4,1
melko suuri	152	32,4	125	34,7	137	40,5	122	36,5	41	31,3	577	35,4
vähäinen	257	54,8	188	52,2	161	47,6	175	52,4	71	54,2	852	52,2
en luota lainkaan	49	10,4	35	9,7	19	5,6	21	6,3	12	9,2	136	8,3
Yhteensä	469	100,0	360	100,0	338	100,0	334	100,0	131	100,0	1632	100,0

Suomalaiset vastaukset eivät kuitenkaan eroa ruotsalaisen¹⁵ kyselyn tuloksista. Yleisesti linja on samankaltainen, joskin ruotsalaisissa vastaajissa on suomalaisiakin enemmän niitä, jotka eivät luota lainkaan raiskauksen uhrin saavan oikeudenmukaista kohtelua.

TAULUKKO 18 HAR DU FÖRTROENDE FÖR DET SVENSKA ...

suuri luottamus	4,4
melko suuri luottamus	32,9
vähäinen luottamus	50,9
en luota lainkaan	11,8

Naisten ja miesten välinen ero on Ruotsin kyselyssä samankaltainen, joskaan ei yhtä selkeä (65% naiset/ 58 % miehet). Myös iän vaikutus on samankaltainen: keski-ikäiset (36-50 –vuotiaat) luottavat Ruotsissakin oikeuslaitoksen toimintaan muita enemmän.

Suomalaisten ja ruotsalaisten vastausten samankaltaisuus on kiinnostavaa. Ruotsissa on sekä keskusteltu paljon kriittisesti oikeuslaitoksen toiminnasta ja siihen liittyen sukupuolesta. Näiden keskustelujen ja tutkimusten perusteella Ruotsissa saatettiin aikaan ns. naisrauhapykälä. Tämä pykälä antaa mahdollisuuden tunnistaa suhteessa tapahtuvan väkivallan erityispiirteet ja ottaa ne huomioon rangaistuksen määrittelyssä¹⁶. Se ei siis kohdistu suoraan seksuaaliseen väkivaltaan mutta sen myötä oikeuslaitoksen toimintaa on auki kirjoitetusti käsitelty sukupuolen näkökulmasta. Suomessa tämänkaltaisen keskustelu on ollut huomattavasti jäyhempiä eikä oikeuslaitoksen toimintaa sukupuolinäkökulmasta ole juuri arvioitu. Samanaikaisesti kummassakin maassa on mediajulkisuudessa noussut esiin erityisen kuohuttavia seksuaalisen väkivallan esimerkkejä. Ruotsissa kyse on ollut nuoriin tyttöihin kohdistuneissa jengi- tai ryhmäraiskaustapauksissa langetetuista lievinä pidetyistä tuomioista. Suomessa on keskustelua herättänyt ns. 'lievä raiskaus' eli eräät sellaiset oikeuden päätökset, joissa seksuaalisen väkivallan tapauksissa on käytetty kokonaisarviointia siten, että raiskauksen sijaan tuomio on annettu sukupuoliyhteyteen pakottamisesta ja siten lievemmillä rangaistusasteikolla. Keskusteluun ovat nouseet myös tapaukset, joissa puolustuskyvyttömän henkilön raiskaus on tuomittu seksuaalisena hyväksikäyttönä, koska uhrin puolustuskyvyn tila on itse aiheutettu.

Oikeuslaitos on yksi keskeisimpiä yhteiskunnallisia instituutioita. Se on laillisen yhteiskuntajärjestyksen ja yhteiskuntarauhan tausta. Tämän johdosta oikeuslaitoksen toiminnan koettu oikeudenmukaisuus on tärkeä asia yhteiskunnallisesti. On kuitenkin muistettava, että kyselytutkimuksen prosenttijakaumat eivät koskaan itsessään kerro siitä, mitä ihmiset 'oikeasti' ajattelevat. Lisäksi on selvä, ettei niin monimutkaista asiaa kuin luottamusta oikeuslaitokseen selvitetä yhdellä kysymyksellä. Hannu Niskanen, Timo Ahonen ja Ahti Laitinen ovat tutkineet suomalaisten luottamusta tuomioistuimiin (2000). Heidän tutkimuksensa mukaan silloin kun vastaajia pyydettiin arvioimaan tuomioistuinten toimintaa kokonaisuudessaan, pitivät he sitä tavallisimmin onnistuneena (68 % vastaajista). Luottamusta herättävä kuva kuitenkin mureni kysyttäessä tuomioistuinten päätöksenteosta tarkemmillä väitteillä. Esimerkiksi tarkemmin kysyttäessä noin puolet vastanneista piti tuomioistuinten päätöksiä epätasapuolisina¹⁷. Siksi on syytä huolestua siitä, millainen käsitys suomalaisilla on oikeuslaitoksen oikeudenmukaisuudesta suhteessa raiskatun kokemuksiin.

¹⁵ Kysymys on esitetty muodossa: *Har du förtroende för det svenska rättsväsendet vad gäller våldäktsoffers möjlighet att få rättvisa. Vastausvaihtoehdot olivat samat kuin Suomen kyselyssä.*

¹⁶ Ks. esim. Burman, Monica (2007): *Straffrätt och mäns våld mot kvinnor*. Lustus Förlag, Uppsala.

¹⁷ Niskanen, Hannu; Ahonen, Timo & Laitinen, Ahti (2000): *Suomalaisten luottamus tuomioistuimiin*. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Rikos- ja prosessioikeuden sara A N:o 25.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Edellä on kuvattu kyselytutkimuksen tuloksia yksinkertaisina prosenttijakaumina, numeerisesti. Numerotutkimuksen paradoksi on, että samalla kun se kertoo kuinka monta, tai kuinka usein, se ei itsessään perustele sitä, millainen merkitys näillä numeroilla on. Kertovatko siis edellä olevat luvut sitä, että suomalaisilla on asenne kohdallaan vai ei?

Kyselyssä mielipiteitä seksuaaliseen väkivaltaan kartoitettiin nimenomaisesti raiskaukseen liittyen. Raiskaus on niin ihmisten arkipuheessa kuin myös rikosoikeuden luokittelussa vakavin aikuisiin kohdistuvan seksuaalisen väkivallan muoto. Jonkin tapahtuman tai tilanteen kuvaaminen raiskauksena merkitsee jo moraalista tuomiota. Mitä tahansa seksuaalista loukkausta ei nimetä raiskaukseksi. Se, että henkilö kuvaa itseään henkisesti tai fyysisesti raiskattuna sisältää viittauksen äärimmäiseen minuuden sekä ruumiillisten ja henkisten rajojen loukkaamiseen. Tämän johdosta on selvää, että vastauksissa heijastuu jonkinlainen normatiivisuus – samalla tavalla kuin Ruotsin vastaavassa kartoituksessa. Juuri sen takia tutkimustuloksissa kannattaa kiinnittää huomio siihen, miten usein joidenkin tekijöiden ajattelaa joko siirtävän raiskatulle vastuuta tai lieventävän tekijän vastuuta.

Yleisesti tutkimustulokset suomalaisten mielipiteistä antavat – kuten Ruotsissakin – sekä optimistisen että ongelmallisen kuvan. Yleisesti kysyttäessä raiskatun vastuusta ja tekijälle lieventävistä asianhaaroista vastaajat korostivat sitä, ettei raiskauksen vastuuta voi siirtää uhrille. Silti on myös muistettava se, että vain 30 % vastaajista ei olisi *missään tapauksessa* hyväksynyt mitään esitettyä perustelua joko sille, että raiskattu nainen joutuu kantamaan itse vähintään osittain vastuuta tapahtuneesta tai sille, etteikö tekijän vastuu lieventyisi.

Juuri siksi, että raiskaus on vakava seksuaalirikos johon yleisesti suhtaudutaan moraalisesti tuomitsevasti, voi ajatella että vastaukset raiskauksen vastuuta käsitteleviin kysymyksiin ovat erityisen merkityksellisiä, asenteita heijasteleva. Kiteytettynä, jos asenteet raiskaukseen ovat sallivia, ymmärtäviä tai sellaisia, että ne ylläpitävät kaksinaismoraalia, on todennäköistä, että suhtautuminen lievempiin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksiin on tätä vieläkin enemmän. Raiskatuksi joutuneen henkilön oikeusturvan ja ihmisoikeuksien toteutumisen näkökulmasta on keskeistä, että seksuaalinen itsemääräämisoikeus ymmärretään itsestään selvänä, kaikille kuuluvana oikeutena. Näin ei Suomessa vielä täysin ole.

Seksuaalinen särkyvyys vaikuttaa Suomessa olevan hankala asia hahmottaa. Siten esimerkiksi seksikaupan, prostituution tai julkisen ympäristön pornografisoitumisen ongelmallisuuteen liittyvät keskustelut ovat Suomessa jääneet selvästi erilaisten vahvuustarinoiden tai yksilön oikeuksiin liittyvien ajattelutapojen varjoon. Tämä näkyy myös seksuaalisen väkivallan kokijoille tarjotun avun vähäisyytenä¹⁸.

Kiinnostava havainto on se, että Ruotsin kartoituksessa vastuuseen ja lieventäviin asianhaaroihin liittyvissä kysymyksissä oli nähtävissä johdonmukainen, joskin suhteellisen pieni sukupuolten välinen ero. Naiset välttivät syylisyyttä uhria raiskatuksi tulemisesta eivätkä he myöskään nähneet tekijän vastuun vähenevän yhtä usein kuin miehet. Vastaavaa selkeää tendenssiä suomalaisessa kartoituksessa ei kuitenkaan näkynyt. Sukupuolten väliset erot ovat selkeästi tasaisemmat Suomessa. Ainoastaan kysyttäessä aiemman suhteen vaikutusta miehet ja naiset eroavat: miehille aiempi seksisuhte siirtää vastuuta naiselle ja vähentää vastuuta tekijältä useammin kuin mitä naisille. Voi olla, että Suomessa naiset ja miehet jakavat monilla tavoin samat ajattelu- ja puhutavat. Mutta yhtä hyvin voi olla, että havainto heijastaa Suomessa tyyppistä sukupuolineutraalia julkista kulttuuria sekä varovaisuutta käsitellä naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja ylipäättänsä valtaa osana sukupuolten suhteita.

Yleisesti huolestuttavaa on kuitenkin se käsitys, joka suomalaisilla on oikeuslaitoksen kyvystä pitää huolta raiskausten uhreista. Yhtäältä selvästi oikeuslaitoksen ajateltiin toimivan tehokkaammin kuin mitä on asian laita. Toisaalta suurin osa vastaajista kuvaa luottamusta melko pieneksi tai olemattomaksi.

Yksittäisenä huomiona on syytä nostaa vielä esiin kieltäytymisen merkitys suhteessa raiskaukseen ja uhrin sekä tekijän väliseen vastuuseen. Vaikuttaisi siltä, että kieltäytyminen ja sen looginen toinen puoli, suostumus on Suomessa aito moraalisen rajanvedon ja neuvottelun asia, toisin kuin moni muu seksuaaliseen väkivaltaan liitetty, stereotyyppisesti tekijän vastuuta lieventäväksi ja uhria syylisyyttä esitetty piirre. Siten sen kautta on mahdollista vahvistaa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden jäsentämistä.

---

¹⁸ Case Closed. Rape and human rights in the Nordic countries. Summary report. Amnesty International, March 2010.

AMNESTY INTERNATIONALIN JOHTOPÄÄTÖKSET

Amnestyn Case Closed – Rape and Human Rights in the Nordic Countries –raporteissa (2008, 2010) vaaditaan seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojan rikosoikeudellista tehostamista kaikissa raportin laatimiseen osallistuneissa maissa, siis myös Suomessa.

Sekä Case Closed –raportit että Amnestyn kansainvälisen sihteeristön tuottama linjaraportti Six-Point Checklist on Justice for Violence against Women (2010) painottaa suostumuksen puutetta raiskauksen tunnusmerkkinä¹⁹. Amnesty International katsoo, että myös Pohjoismaiden on seurattava kansainvälisen oikeuden viitoittamaa linjaa omissa lainsäädännöissään.

Amnestyn Suomen osaston ja Lapin yliopiston toteuttaman mielipidekyselyn tulos viittaa siihen, että suostumuskriteeristöön siirtyminen vastaa myös suomalaisten ymmärrystä siitä, mistä seksuaalisessa itsemääräämisoikeudessa on kyse. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ja kansainvälinen rikostuomioistuin (ICC), sekä kansainväliset sotarikostuomioistuimet ovat omissa raiskauksen määritelmissään siirtyneet suostumuksen ja rikosta kehystävien olosuhteiden painottamiseen raiskauksen määrittelyn yhteydessä. Se, millaisissa olosuhteissa suostumus on annettu ja/tai miten suostumus on päätelty, on olennaista huomioida suostumus-kriteeristöön siirtymisen yhteydessä.

Amnestyn Case Closed –raportissa (2010) todetaan lisäksi, että lainsäädäntöä on välttämätöntä muuttaa esimerkiksi raiskauksen ja seksuaalisen hyväksikäytön määritelmäeron osalta: raiskauksen määrittelemine seksuaaliseksi hyväksikäytöksi mikäli puolustuskyvyttömyys on itse aiheutettua (joko tahallisesti tai tahattomasti) on ristiriidassa kansainvälisten ihmisoikeusnormien kanssa.

Amnesty vaatii kaikkia raiskaukseksi määriteltäviä rikoksia, eli kaikkia tekoja joissa kyse on tahdonvastaisesta yhdynnästä, virallisen syytteen alaisiksi.

Amnesty International kehottaa Pohjoismaiden hallituksia toimimaan CEDAW –sopimuksen Artiklan 5 (a) mukaisesti niin, että valtiot edistävät stereotyyppioita purkavia ja niitä poistavia sekä väkivaltaa ehkäiseviä toimenpiteitä läpi yhteiskunnan, mutta erityisesti lasten ja nuorten ihmisoikeuskasvatuksessa.

Seksuaalisen väkivallan ehkäisy-suunnitelmat on luontevaa sijoittaa esimerkiksi naiseen kohdistuvan väkivallan vastaisten toimintaohjelmien tai spesifisti seksuaalisen väkivallan vähentämisstrategioiden yhteyteen. Ilman rahaa, aikaa ja ihmisiä toimintaohjelmien kirjaukset ovat kuitenkin vain sanoja ilman tekoja. Case Closed –raportissa (2010) todetaan erityisesti Suomen Naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisen toimintaohjelman suhteen että onnistuakseen se vaatii riittävästi resursseja – muuten toimintaohjelma jää tyhjäksi lupaukseksi.

Amnesty suosittelee Pohjoismaiden hallituksia perustamaan monitorointimekanismeja joiden puitteissa systemaattisesti analysoidaan kaikki ne raiskausrikosilmoitukset jotka eivät päädy syyteharkintaan tai oikeudenkäyntiin. Tällä tavoin kerättyä tietoa voidaan käyttää tutkintamenetelmien kehittämiseen. Systemaattisen monitoroinnin lopullinen tavoite on, että nykyistä suurempi osa raiskauksista tehdyistä rikosilmoituksista johtaa oikeudenkäyntiin. Tällä tavoin luottamus oikeuslaitosta kohtaan paranee. Läpinäkyvyyden kasvattaminen myös langetettujen tuomioiden päättelyn ja perustelujen osalta on luottamuksen kasvattamiseksi tärkeää.

Amnesty International kiinnittää raportissa huomiota myös seksuaalisesta väkivallasta annettaviin rangaistuksiin. Oikeusteoriassa korostetaan, että rangaistuksen on oltava suhteessa rikollisen teon moittivuuteen. Suomessa tämä suhteellisuusperiaate ei näytä olemassa olevien tietojen ja tapausmerkkinen valossa toteutuvan raiskausrikosten ja seksuaalisen hyväksikäytön osalta.

Amnesty vaatii Pohjoismaisia hallituksia varmistamaan, että seksuaaliseen väkivaltaan liittyvät rikosprosessit ovat kokonaisuudessaan oikeudenmukaisia ja puolueettomia, eivätkä sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvät normit, ennakkokäsitykset tai stereotyyppit vaikuta uhrin mahdollisuuteen saada oikeutta. Tähän pääsemiseksi hallitusten on luotava ja toimeenpantava laaja kirjo erilaisia toimenpiteitä joilla seksuaalirikoksiin liittyvää rikostutkintaa kehitetään. Uhrin oikeudet on otettava paremmin huomioon läpi rikosprosessin. Niin poliisit, juristit kuin muut oikeusistuimissa työskentelevät henkilöt, mukaan luettuna tuomarit, tarvitsevat koulutusta jossa asenteet liittyen sukupuoleen, seksuaalisuuteen ja väkivaltaan nostetaan esiin.

---

¹⁹ Case Closed (2010), p. 25: *The criminal law should define rape and other forms of sexual violence as sexual conduct in any instance in which the agreement of the woman or girl involved is not truly and freely given, that is, given without coercion of any kind. Six-Point Checklist (2010), lisää: There should be no assumption in law or in practice that a girl or woman gives her consent because she has not physically resisted the unwanted sexual conduct regardless of whether the perpetrator threatened to use or used physical violence.*